

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen päiväkodissa

Tohka, Mia

2012 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen päiväkodissa

Mia Tohka
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2012

Mia Tohka

Lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen päiväkodissa

Vuosi 2012 Sivumäärä 32

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää lastentarhanopettajien näkemyksiä, ajatuksia ja kokemuksia 3-5 -vuotiaiden lasten seksuaalikasvatuksesta päivähoidossa. Opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen muodostavat lasten seksuaalisuuden kehitys, kasvatuskumppanuus sekä lasten seksuaaliset oikeudet, joihin kuuluu muun muassa oikeus oman kehon yksityisyyteen, ja oikeus iänmukaisen tiedon saamiseen.

Opinnäytetyön tein laadullisena tutkimuksena keräämällä aineiston kuudelta haastateltavalta syksyn 2011 aikana. Haastattelut suoritin kolmessa eri päiväkodissa, joissa haastattelin peräkkäin aina kahta eri lastentarhanopettajaa. Haastattelukysymyksiä oli yhteensä kahdeksan, joiden jälkeen annoin jokaisen haastateltavani kertoa vapaasti vielä omia ajatuksiaan haastattelun aiheesta. Haastattelut nauhoitin ja litteroin, minkä jälkeen tutkin niitä tutkimusongelmien sekä haastattelujen aikana ilmenneiden teemojen kuten kasvatuskumppanuuden ja seksuaalisuuteen suhtautumisen pohjalta. Haastateltavien, päiväkotien tai kaupunkien nimiä ei mainita opinnäytetyössä.

Seksuaalikasvatuksen yhdistäminen 3-5 -vuotiaisiin lapsiin tuntui haastateltavien mielestä aluksi yllättävältä. Aihetta oli mielestäni kuitenkin luonnollista alkaa tutkia, koska lapsen seksuaalisuus tulee näkyväksi noin kolmevuotiaana kun lapsi kiinnostuu kehostaan. Huomasin, että aihe kiinnosti myös suurinta osaa haastateltavistani. Mielenkiintoista olisikin selvittää, millaisia vaikutuksia haastatteluillani on ollut päiväkodin seksuaalikasvatuksen kannalta. Opinnäytetyön tekemisestä opin ainakin sen, miten tärkeää on yhteistyö ja keskustelu sekä päiväkodin ja vanhempien välillä että päiväkodin työntekijöiden välillä. Tämän työn tekemisen myötä itselleni jäi myös vahva halu olla työni kautta tukemassa lasten tasapainoista kasvua heidän oikeuksiensa mukaisesti.

Asiasanat: seksuaalisuus, seksuaalikasvatus, päiväkotit, lastentarhanopettaja, kasvatuskumppanuus

Mia Tohka

Supporting child's sexual growth in kindergarten

Year	2012	Pages	32
------	------	-------	----

The purpose of this study is to find out what are the kindergarten teachers' visions, thoughts and experiences of 3-5 year-old children's sex education in kindergarten. The theoretical framework of the study consist of children's sexual development, educational partnership and children's sexual rights, which consists of a child's right to privacy of one's body and right to get age-appropriate information, among other things.

I made this study by collecting material with six interviewees during the fall of 2011. I made the interviews in three different kindergartens, where I interviewed two different teachers in a row. I had eight questions, after which I let each one to tell some thoughts about the subject of the interview. I recorded the interviews, wrote them down and afterwards I studied them by using subjects and the themes which came up during the interviews such as educational partnership and views to sexuality. None of the interviewees or kindergarten or the name of the cities are mentioned in the study.

Associating sexual health and children between 3 and 5 year old was at first surprising to my interviewees. The subject still felt natural to observe because children's sexuality starts to appear around the age of three when a child starts to get interested in his or hers body. I noticed that the most of my interviewees were also interested in this subject. It would be interesting to find out what kinds of impacts my interviews have had when it comes to sex education in kindergarten. By making this study I have learned at least how important it is to co-operate and communicate with parents and with co-workers. After this study I was left with a feeling wanting to support children's balanced growth according to their rights.

Keywords: sexuality, sex education, kindergarten, kindergarten teacher, educational partnership

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Seksuaalisuuteen liittyviä käsitteitä ja oikeuksia	7
2.1	Seksuaalisuus ja seksuaaliterveys	7
2.2	Seksuaalikasvatus	8
2.3	Seksuaalioikeudet	9
2.4	Oman kehon yksityisyys ja turvataidot	10
3	Lapsen seksuaalisuus	10
3.1	Seksuaalisuuden kehitys	11
3.2	Sukupuoliroolit.....	11
3.3	Omaan kehoon tutustuminen	12
4	Päiväkodin osuus seksuaalisen kasvun tukemisessa	13
4.1	Kasvatuskumppanuus ja varhaiskasvatussuunnitelma	13
4.2	Milloin lapsen seksuaalikasvatus tulisi aloittaa.....	14
4.3	Miten seksuaalikasvatusta tulisi toteuttaa päiväkodissa	15
5	Tavoitteet ja tutkimusmenetelmät	16
6	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	17
7	Haastattelut.....	18
7.1	Toteutus	18
7.2	Tulokset.....	18
7.2.1	Oikeuksia ja velvollisuuksia.....	18
7.2.2	Vastuu ja yhteistyö.....	20
7.2.3	Kehitysideoita ja tarpeita.....	23
7.3	Palaute.....	24
8	Pohdinta	24
	Lähteet	28
	Liitteet.....	30
	Liite 1: Haastattelukysymykset.....	30
	Liite 2: World Association for Sexual Health:in (WAS) seksuaalioikeuksien julistus	31

1 Johdanto

Opinnäytetyössäni tutkin lastentarhanopettajien kokemuksia ja ajatuksia seksuaaliterveyden tukemisesta päiväkodissa. Ihmisen seksuaalisuus ja sen tukeminen ovat kiinnostaneet minua jo pitkään. Kun tuli aika valita opinnäytetyön aihe tiesin, että se tulisi liittymään jollain tavalla seksuaalisuuteen. Luin aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, ja huomasin maininnan siitä, kuinka seksuaaliskasvatus tulisi aloittaa jo päiväkotikäisille. En ollut aiemmin ajatellut, että se alkaisi jo niin aikaisin, ja halusin alkaa tutkia asiaa tarkemmin, ja tehdä opinnäytetyöni juuri tästä aiheesta. Se, että suurin osa seksuaaliskasvatukseen liittyvästä materiaalista liittyy murrosikäisiin ja sitä vanhempiin oli haaste, mutta toisaalta kannusti minua ottamaan asiasta itse selvää.

Tarkoitukseni on selvittää mikä on seksuaaliskasvatuksen nykyinen tilanne ja millaisia mielipiteitä, kokemuksia, parannusehdotuksia sekä mahdollisia ennakkoluuloja lastentarhanopettajilla on aiheesta. Etsin vastauksia kysymyksiin, kuten miten päiväkotikäisten seksuaaliskasvatusta tulisi lastentarhanopettajien mielestä toteuttaa, kenelle se kuuluu ja tehdäänkö päiväkotien sisällä yhteistyötä seksuaaliskasvatuksen suhteen.

Pienten lasten tarpeet on huomioitu päiväkodeissa monella tapaa, mutta heidän seksuaalinen kasvunsa ja sen tukeminen saattavat kuulua aiheisiin joista on vielä vaikea puhua. Uskon aiheen puheeksi ottamisesta olevan hyötyä. Päiväkodeissa saattaa olla eroja niin henkilökunnan kuin paikkakuntienkin välillä siinä, kuinka lapsen seksuaalista kasvua tulee tukea ja miten sen ilmenemiseen suhtaudutaan. Ristiriitainen kasvatus ei ole lapselle hyväksi, ja mahdollinen epävarmuus ja kommunikaation puute lastentarhanopettajien välillä saattaa vaikuttaa negatiivisesti lapsiin ja heidän ajatuksiinsa.

Minun tulee ottaa huomioon se, että lastentarhanopettajat saattavat olla seksuaaliterveyden ja -kasvatuksen suhteen joko kokeneita tai kokemattomia, ja heidän mielipiteensä saattavat poiketa hyvinkin paljon toisistaan. Tavoitteenani ei ole kritisoida lastentarhaopettajien tekemää kasvatusyötä. Tutkimukseni tavoitteena on ottaa selville kasvattajien nykyiset tiedot ja ajatukset, ottamalla asian esille haastattelun muodossa. Haastatteluun osallistujat saavat tulokset tietoonsa, kun lähetän valmiin opinnäytetyön päiväkodeille, joista sain haastateltavat.

2 Seksuaalisuuteen liittyviä käsitteitä ja oikeuksia

2.1 Seksuaalisuus ja seksuaaliterveys

Maailman terveysjärjestön (WHO) mukaan seksuaalisuus on osa ihmistä koko elämän ajan, ja se käsittää niin sukupuolen kuin sukupuoli-roolit, sukupuoli-identiteetin, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuolisuhteet, mielihyvän, erotiikan ja lisääntymisen. Seksuaalisuus pitää sisälleen monia ulottuvuuksia, tosin kaikki niistä ei tule aina koetuksi tai ilmennetyksi erinäisistä syistä. Näitä voivat olla biologiset, taloudelliset, eettiset, poliittiset, lailliset, uskonnolliset, historialliset tai psykologiset sosiaaliset syyt. Ulottuvuuksia, eli kokemuksia ja seksuaalisuuden ilmenemismuotoja ovat muun muassa ajatukset, halut, asenteet, uskomukset, fantasiat, roolit, suhteet, käyttäytymiset ja seksuaalisuuden harjoittaminen. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 16.) Lastenpsykiatri ja Väestöliiton seksuaaliterveysklinikan asiantuntijalääkäri Raisa Cacciatore määrittelee seksuaalisuuden olevan arvokas osa ihmisen terveyttä ja hyvinvointia. Se on aina läsnä, mutta ei pääasia ihmisessä. Se on näkymätön ja salaperäinen sisäinen rikkaus sisältäen toiveita, mahdollisuuksia ja pelkoja. Se on henkilökohtainen ja yksityinen asia, jota voi oppia jakamaan. Seksuaalisuuden ilmenemistavat ja tavoitteet eivät pysy samana, vaan muuttuvat koko elämän ajan. Se on voimavara, avain kokemukseen ja voimakas biologinen vietti. Seksuaalisuutta ei voi poistaa tai kieltää. Se ei ole paha asia. (Cacciatore 2007, 75.)

Seksuaaliterveys määritellään olevan seksuaalisuuteen liittyvän fyysisen, psyykkisen, emotionaalisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila. Jotta hyvä seksuaaliterveys saavutettaisiin ja voitaisiin ylläpitää, edellytetään kaikkien ihmisten seksuaalisten oikeuksien kunnioittamista, suojelemista tai toteuttamista. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 16.) Seksuaaliterveyteen liittyviä käsitteitä ovat muun muassa perhesuunnittelu ja lisääntymisterveys. Seksuaaliterveyteen liittyy oleellisena osana myös asenteet ja itsensä arvostaminen. Seksuaaliterveyttä mitataan raskauksien ja aborttien määrällä, ehkäisyn käytöllä, sukupuolitautilien esiintyvyydellä, seksuaalisuuteen ja sukupuoleen sidotun väkivallan yleisyydellä, äitiys- ja imeväisyyskuolleisuudella, koetulla tyytyväisyydellä, oireiden puuttumisella ja yleisellä hyvinvoinnilla. (Väestöliitto.)

Lapsen seksuaaliterveys on läheisyyden, ihailun, kosketuksen ja hellyyden tarvetta ja sisältää myös ihmissuhdetaitojen opettelua. Lapsen seksuaaliterveys on myös kehoon ja kehollisuuteen tutustumista sekä hygieniaopettelua. Lapsi opettelee itsenäistymistä kyselemällä, ihmettelemällä ja tutkimalla. (Cacciatore 2007, 32.) Seksuaalisuuteen liittyvät asiat lapsi oppii harjoittelemalla, aivan kuten hän oppii muutkin asiat. Hän havainnoi ja kokeilee. Lapsen

tulee saada tietoa hänen tarpeidensa mukaan, sillä näiden tiedontarpeiden tyydytyksellä on merkitystä kun lapsi siirtyy eteenpäin kehityksessään. (Suomela 1999, 12.)

Lapsen seksuaaliterveyteen liittyy oleellisena osana tunne itsensä ja kehonsa tärkeydestä, jolloin lapsi haluaa suojata ja hoitaa itseään. Myös nautinnon ja mielihyvän tavoittelu ja sen sallittavuuden ymmärtäminen on iso osa lapsen kehitystä. Itseensä tutustumiseen ja itsenäisyyden opetteluun ei tule kuulua häpäisyä, kipua eikä väkivaltaa, koska kokemukset niistä jättävät jälkensä lapsen minäkuvaan, ja saattavat vaikuttaa koko aikuisiän seksuaalisuuteen. Rakastuminen ja ihastuminen kuuluvat myös lapsen seksuaaliterveyteen, ja näiden tunteiden kohteena ovat ensin oman lähimpiin aikuiset. (Cacciatore 2007, 32.)

2.2 Seksuaalikasvatus

Seksuaalikasvatuksella ehkäistään väestöliiton mukaan riskikäyttäytymistä. Seksuaalikasvatus vahvistaa itseluottamusta, itsetuntemusta ja positiivista minäkuva. Se siirtää oikeanlaisia asenteita ja antaa aikuisten tukea. (Väestöliitto.) Suomessa suhtaudutaan myönteisesti seksuaalikasvatukseen. Sitä toteutetaan koulujen, kirkon, sosiaali- ja terveydenhuollon, ja joukkoviestinnän välityksellä. (Liinamo 2000, 221.)

Seksuaalikasvatuksen tavoitteina on sellaisen sosiaalisen ilmapiirin edistäminen, joka suhtautuu avoimesti ja kunnioittavasti eri elämäntyyliin, asenteisiin, sukupuolten eroihin, arvoihin, seksuaalisuuteen ja seksuaaliseen monimuotoisuuteen. Tavoitteita ovat myös sukupuoli-roolien ja sukupuoli-identiteetin tiedostaminen. Nuorten tulisi sallia tehdä tietoon ja asioiden ymmärtämiseen liittyviä päätöksiä sekä toimia vastuullisesti. Nuorille pyritäänkin antamaan tietoa liittyen etenkin seksuaalisuuteen ja ihmiskehoon sekä sen toimintaan ja kehittymiseen. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 28.)

Lasten ja nuorten tulisi voida kasvaa seksuaalisina olentoina, jolloin he osaisivat ilmaista tunteita ja tarpeitaan, kokea seksuaalisuuden tuottamaa mielihyvää, ja muodostaa itse oman sukupuoli-identiteettinsä ja -roolinsa. Tavoitteena on antaa lapsille ja nuorille tietoa seksuaalisuuden eri näkökohdista, ehkäisystä, sukupuolitautilien ehkäisemisestä, ja seksuaalisen pakottamisen torjumisesta. Myös seksuaalisuuden ja parisuhteen käsittelyyn tarvittavat elämäntaidot, sekä saatavilla olevat neuvonta- ja terveydenhuoltopalvelut tulisi saada lasten ja nuorten tietoon. Seksuaalikasvatuksella pyritään myös siihen, että seksuaalisuutta ja erilaisia normeja osattaisiin tarkastella ihmisoikeuksien näkökulmasta, ja näin voitaisiin kehittää myös kriittisiä suhtautumistapoja asioihin. Pyrkimyksenä on myös, että ihmisillä olisi kyky muodostaa tasa-arvoisia (seksi)suhteita vastavuoroisella ymmärryksellä ja kunnioituksella omia ja toisen rajoja sekä tarpeita kohtaan. Myös suhteista, tunteista ja seksuaalisuudesta tulisi oppia puhumaan. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 28.)

2.3 Seksuaalioikeudet

Seksuaalioikeudet ovat jokaista ihmistä varten. Niiden mukaan jokaisella yksilöllä ja parilla on oikeus päättää omaan seksuaalisuuteen liittyvistä asioista vastuullisesti ja tietoisesti, kuten suhteiden solmimisesta, avioitumisesta, lasten saamisesta ja sen ajoituksesta. Kansainvälisen Perhesuunnittelujärjestöjen liiton (IPPF) laatiman seksuaalioikeuksien julistuksen tarkoitus on suojella ja edistää kyseisiä oikeuksia. Julistus pohjautuu YK:n ihmisoikeusjulistukseen, jonka perustana on vapaus, itsemääräämisoikeus, tasa-arvo ja yksityisyys. (Ihmisoikeudet.net. Seksuaalioikeudet.)

IPPF:n seksuaalioikeuksiin kuuluvat muun muassa oikeus tasa-arvoon ja elämään ilman yhtään syrjimisen muotoa. Ihmisellä on oikeus elämään, turvallisuuteen, vapauteen sekä ruumiilliseen koskemattomuuteen, oikeus omaan yksityisyyteen ja luottamuksellisiin terveystalveihin, itsemääräämisoikeus, oikeus ajattelun- ja sananvapauteen, oikeus terveyteen sekä oikeus tietoon ja koulutukseen. Oikeuksien pohjana ovat periaatteet, että seksuaalisuus kuuluu jokaisen ihmisen ihmisarvoon ja kehitysprosessiin, ja seksuaalisuuden tulee voida kehittyä hyvässä ilmapiirissä. Ihmisoikeuksien suojelemisen ja edistämisen taustalla on syrjimättömyys. Lisääntymishaluista riippumatta jokainen saa nauttia omasta seksuaalisuudestaan ja siitä saatavasta mielihyvästä. Seksuaalioikeuksien takaaminen sitoo ihmisten vapauteen ja suojelemiseen. Velvollisuus niiden kunnioittamisesta, suojelemisesta ja täyttämisestä koskevat kaikkia seksuaalioikeuksia ja vapauksia. (Ihmisoikeudet.net. Seksuaalioikeudet.)

Jokaisen lapsen oikeus on saada ikänsä mukaista tietoa, ja oikeita vastauksia mieltä askarruttaviin kysymyksiin. Lapsilla on oikeus olla suojeltuna seksuaaliselta hyväksikäytöltä, ja saada yksityisyyttä leikkeihinsä ja itsensä tutkimiseen. Lapsilla on oikeus turvallisiin ja pysyviin ihmissuhteisiin sekä olla täysin yksilöllinen, juuri omanlaisensa ilman tarvetta vastata jonkun toisen odotuksiin. Lapsella on oikeus etsiä vapaasti omaa seksuaalista identiteettiään, ja tulla arvostetuksi huolimatta sukupuolesta. Jokaisen lapsen oikeus on elää lapsiystävällisessä ympäristössä, ja olla turvassa ja suojattuna ikätasoa vastaamattomista asioista. Lapsella on oikeus tutkia, leikkiä, oppia sosiaalisia taitoja ja kokea sekä erilaisuutta että samanlaisuutta ikätovereidensa seurassa. Lapsen tulee saada ikään ja tarpeihinsa sopivia seksuaaliterveyspalveluja, sekä mahdollisuuden turvalliseen ja riittävään hoivaan ja vanhemmuuteen. (Caciatore 2007, 321.)

2.4 Oman kehon yksityisyys ja turvataidot

Lapsi oppii vähän kerrallaan ottamaan haltuun oman kehonsa ja hallitsemaan itseään. Siinä iässä kun lapsia alkaa kiinnostaa muidenkin kehot, niin lapselle on hyvä opettaa oman kehon suojelua. Lapsen tulee tietää, että hänellä itsellään on oikeus määrätä, kuka häneen koskee ja kuka ei. Tällöin lapsi osaa hakeutua pois epämiellyttävistä tilanteista. Myös vessa-asiat kuitenkin alapään pyyhkiminen opetetaan lapsen itse tehtäväksi kun tämä on siihen kykeneväinen, sillä sukupuolielimet ovat lapsen yksityisaluetta joihin muilla ei ole lupa koskea ilman hyvää syytä. Pienten lasten tutkimusleikkeihin ei tarvitse puuttua silloin, kun ne eivät loukkaa kenenkään oikeuksia ja tapahtuvat iloisessa ilmapiirissä. (Cacciatore 2007, 141-142.)

Turvataitojen merkitys voidaan tiivistää kolmeen lapselle tai nuorelle opetettavaan asiaan. Miten sanotaan ”ei”, miten lähdetään pois epämiellyttävästä tilanteesta, ja kuinka kerrotaan turvalliselle aikuiselle mieltä painavista huolista. (Päihdelinkin internetsivut.) Turvataitojen tavoite on turvallisen kasvun vahvistaminen, kaltoin kohtelun ehkäisy ja perustan rakentaminen aikuisuutta varten. Turvataidoilla lasta opetetaan pitämään huolta itsestä ja omasta turvallisuudestaan, sekä toimimaan oikein houkuttelu- tai kaltoinkohtelutilanteissa. Turvataitojen avulla opitaan ilmaisemaan omaa tahtoa, pyytämään apua, laittamaan rajoja, sanomaan ”ei”, uhkaavan tilanteen tunnistamista, sekä loukkaavien tai mitätöivien määrittelyjen kieltämistä käytettäväksi itsestään. Jotta turvataidot voi sisäistää, lapsen tulee tuntea oikeutensa olla olemassa ja rakastettu, sekä hänen tarvitsee tulla kohdelluksi kunnioitetusti. Turvataitojen avulla lapsen itseluottamusta sekä itsearvostusta saadaan kohotetuksi, ja lapsi harjaantuu tunteiden tunnistamisessa ja ilmaisussa. Kaverisuhteiden ylläpidon ja luomisen taidot lisääntyvät, sekä lapsi kasvattaa myös tietoa ihastumisesta, rakastumisesta ja seurusuhteista. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Kasvun kumppanit.)

3 Lapsen seksuaalisuus

Syntymästään lähtien lapsi on riippuvainen siitä ihmisestä keneltä saa hoivaa. Lapsi oppii tuntemaan maailmaa fyysisen kontaktin, äänten, ja kaikkien muiden tuntemusten myötä. Lapsen kokemuksille itsestään rakentuu perusta sen mukaan, onko hänen kokemansa asiat miellyttäviä vai epämiellyttäviä. Tällöin lapsen aistillisuuden ja turvallisuuden, sekä läheisyyden tunteiden kanssa yhtä on myös lapsen seksuaalisuus. (Aigner & Centerwall 1999, 99-100.) Pienten lasten seksuaalisuus on läsnä kotona, päiväkodeissa ja neuvoloissa. Seksuaalisuus on aihe, josta kasvattajat haluavat usein lisää tietoa. Vaikka jokaisessa perheessä on omat kasvatusten menetelmät, niin vanhemmat haluavat tukea asiantuntijoilta esimerkkien ja vinkkien muodossa. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2000, 5.)

3.1 Seksuaalisuuden kehitys

Seksuaalisuus kehittyy koko elämän ajan. Se on tärkeä osa itsetuntoa ja minäkuvaa. Sen kehitys vaikuttaa pitkälle tulevaisuuteen, läheisyyden merkitykseen ja parisuhteessa pärjäämiseen. Pieni vauva pystyy täydelliseen luottamukseen, yhteyteen ja kohtaamiseen. Lapsi, joka on kasvanut turvassa, on utelias, avoin ja rakastaa estoitta. Tämä asenne ja oppi säilyy osin aikuisuuteen, kunhan se ei joudu tukahdutetuksi. (Cacciatore 2007, 67.)

Kun lapsi on 3-4 vuoden ikäinen, hän alkaa kysellä omasta syntyperästään, alastomuudesta ja sukupuolten eroista. Sekä omiin että toisen sukupuolielimiin kohdistuva kiinnostus lisääntyy. Jotkut kertovat myös haluavansa naimisiin äidin tai isän kanssa. Vanhemmilta lapsilta kuultuja kiellettyjä sanoja saatetaan lallatella, ja niiden aiheuttamat reaktiot aikuisissa havaitaan. Tässä iässä, kun rakon hallitseminen on opittu, monet lapset aloittavat itsetyydytyksen. Jos se kielletään, seurauksena saattaa olla vuoteen kastelu. Viimeistään 4-5 vuoden ikäisenä lapsen kiinnostus ja mielihyvä kohdistuu genitaalien alueelle. Tässä iässä lapset esittävät valtavasti kysymyksiä. Lapsia kiinnostaa miten he ovat saaneet alkunsa, ja heidän leikkeihinsä kuuluu muun muassa lääkäri- ja perheleikkejä. Isän merkitys korostuu, ja usealla lapsella on myös mielikuvitusystäviä. Pojilla saattaa esiintyä spontaaneja erektioita, ja lapset saattavat vertailla peniksiään keskenään. Myös piirustuksissa ja keskusteluissa esiintyy peniksiä ja rintoja. (Suomela 1999, 14-15.)

Niin kuin seksuaalisuuttakaan ei voi irrottaa erilleen muusta ihmisyydestä, niin seksuaalinen kehitys ei ole irrotettavissa muusta lapsen kasvusta ja kehityksestä. Seksuaalisessa kehityksessä tulee huomioida lapsen ymmärrys ja tarpeet. Kehitys jatkuu koko iän vanhuuteen saakka, ja se saa eri ilmenemismuotoja kokemuksen, suhtautumisen ja iän karttumisen myötä. Omalle seksuaalisuudelleen avoin ihminen tulee löytämään uusia ulottuvuuksia seksuaalisuudelleen koko elämänsä ajan. Tällöin paikoilleen juuttumisesta ei ole pelkoa. (Cacciatore 2007, 110, 113.)

3.2 Sukupuoliroolit

Sukupuolisten erojen tunnistaminen on hyvin tärkeässä roolissa lasten kehityksessä, ja sukupuoli-identiteetille tarvitaan tukea ja vahvistusta. Vaikka oman sukupuolen merkitystä korotetaan, on tärkeää, että vastakkaista sukupuolta ei siinä sivussa vähäteltäisi. (Aigner & Centerwall 1999, 31.) Lapset alkavat havainnoimaan varhain, kuinka eri sukupuoliin suhtaudutaan. Lapset pohtivat millaista olisi olla mies ja millaista nainen, ja he vertailevat isänsä, äitinsä ja sisarustensa tyytyväisyyttä ja elämänhallintaa. Lapset vahvistavat ajoittain sukupuoli-identiteettiään ja hakevat tukea, tietoa ja hyväksyntää hakeutumalla omaa sukupuolta olevien ihmisten seuraan. (Cacciatore 2000, 254.) Lapset alkavat työstää

sukupuolirooleja jo muutaman vuoden ikäisinä. Niiden pohtiminen on osa lapsen normaalia seksuaalista kasvua. Lapsi havainnoi maailmaa ja rakentaa minäkuvaansa. Kysymyksenä on: ”miten olla tyttö” tai ”miten olla poika”. Liian jäykkä kasvattaminen pojan tai tytön rooliin voi olla julmaa. Jos aikuiset määrittävät lapsensa harrastukset tai lelut sukupuolistereotyyppien, eikä kiinnostuksen mukaan, voi se johtaa ahdistukseen sukupuolirooleista ja niiden omaksumisesta. (Cacciatore 2007, 150-153.)

On normaalia että lapsi kokeilee erilaisia rooleja, jopa millaista olisi olla vastakkaista sukupuolta. Lapsen tulee antaa testailla vapaasti erilaisia rooleja, ja hän kaipaa siihen kannustusta. Ihailun ja tukemisen ansiosta lapsi oppii, että oma-aloitteellisuus ja erillisyydet ovat hyviä asioita. Lasta ei tule torua tai rankaista kokeilemisesta, koska negatiivinen palaute oma-aloitteisuudesta voi vaikuttaa aikuisuuden omatoimisuuden ja seksuaalisuuden ilmentymiseen. Vanhemmille etenkin ensimmäisen lapsen jotkut käytöstavat saattavat ihmetyttää, ja on tärkeää, että he saavat tarpeisiinsa tukea ja neuvoja kodin ulkopuolelta. (Cacciatore 2007, 150-153.)

3.3 Omaan kehoon tutustuminen

Usein jokaisessa päiväkotiryhmässä on yksi lapsi joka koskettelee itseään julkisesti, mutta tätä tapahtuu enemmän kotiooloissa, sillä siellä on enemmän mahdollisuuksia olla rauhassa. Lapsille alapään koskettelu ei eroa nenän tai korvan koskettelusta, ja siksi aikuisen tulisi suhtautua lapsen toimiiin tämän vertauksen mukaan. Lapsi tutkii sitä mitä hänellä on, eikä yleensä pyri seksuaaliseen kiihottumiseen. Lapsella on oikeus nauttia kehostaan ilman, että joutuisi salailemaan tai häpeämään. Lapselle kannattaa kuitenkin opettaa mikä on sopivaa käyttäytymistä missäkin tilanteessa, aivan kuten muutkin käyttäytymissäännöt heille opetetaan. (Cacciatore 2007, 119-121.) Itsetyydytys on ilon ja nautinnon lähde lapsille ja aikuisille, ja se on oma, yksityinen asia. Ongelmana ei yleensä ole itsetyydytys, vaan siihen suhtautuminen. Ei ole kauaakaan siitä, kun itsetyydytys nähtiin vahingollisena ja häpeällisenä. Sen ajateltiin jopa aiheuttavan velttoutta, tylsämielisyyttä ja ajattelukyvyyn nääntymistä. Käsitykset ovat vähitellen muuttuneet, mutta itsetyydytystä ei kuitenkaan nähdä asiana, johon oikeastaan voitaisiin rohkaista, vaikka sitä ei vahingollisena enää pidettäisikään. (Aigner & Centerwall 1999, 25.)

Lapset oppivat häpeämään ensimmäisen ja kolmannen ikävuoden välillä, mutta rajat siinä, mitkä asiat ovat sallittuja kotona ja mitkä muualla, eivät ole välttämättä selviä pienille lapsille. Tämän vuoksi he saattavat tyydyttää itseään avoimesti päiväkodissa esimerkiksi ennen nukkumaanmenoa. Lapsi on saattanut oppia kotona, että itsetyydytys on sallittua omissa oloissaan, mutta koska päiväkodissa ei ole mahdollisuutta tällaiseen rauhaan, niin lapsi tyydyttää itseään avoimesti. Voi myös olla, että vanhemmat saattavat järkyttyä lapsensa itse-

tyydytyksestä, ja siksi kieltävät sen kotona. Itsetyydytys tai päiväkodin ja vanhempien näkemuserot koituivat kuitenkin harvoin ongelmaksi. Sen sijaan ongelmia aiheuttaa se, ettei omia näkemyksiä ole selvitetty, eikä asioiden hoitamisesta ole sovittu yhteisesti päiväkodin henkilökunnan, tai päiväkodin ja vanhempien välillä. Jos itsetyydytykseen liittyvistä arvoista ja käsityksistä ei päästä yhteisymmärrykseen, niin lapsi voi joutua ikävään välikäteen, ja sen myötä tilanteen uhriksi. (Aigner & Centerwall 1999, 27-28.)

Vaikka lapset eivät usein mieti mitä tekevät, niin itsetyydytykseen liittyvät kysymykset voivat olla yhtä herkkiä heille kuin aikuisillekin. Omien mielipiteiden ja näkemysten karkäs esittäminen saattaa saada lapsen tuntemaan itsensä häväistyksi. Aikuisen vastuu on pitää rajat lapsen ohjaamisen ja tämän yksityisyyden välillä. Mutta niin lapset kuin aikuisetkin ovat epävarmoja seksuaalisuuteen liittyvien kysymysten suhteen. Siksi asiasta tulisi keskustella, ettei kysymysten kanssa jättäytyttäisi yksin. (Aigner & Centerwall 1999, 30-31.)

Lapsille tulee antaa tilaa ja rauhaa heidän ajatusten, tunteiden ja seksuaalisuutensa kanssa. Heistä huolehtimista ei tule lopettaa, mutta heille tulee luoda turvallinen ympäristö leikkimistä ja tutkimista varten. Aikuisten tulee löytää tasapaino puuttumisen ja lasten rauhaan jättämisen välillä, ja se saattaakin koitua kaikista vaikeimmaksi tehtäväksi. (Aigner & Centerwall 1999, 17.)

4 Päiväkodin osuus seksuaalisen kasvun tukemisessa

Niin päiväkodissa kuin muuallakin lapset puhuvat aiheesta, joka on esillä. Keskustelun kohteena voi olla raskaana oleva äiti, lapsenteko, pettäminen sekä äidin ja isän sukupuolielimet. (Cacciatore 2007, 119-121.) Koska päiväkodeissa käy paljon lapsia, pääsevät myös aikuiset näkemään paljon lasten omaa maailmaa. Lasten seksuaalisuuden esiintuleminen saattaa järkyttää toisia aikuisia, siinä missä toiset aikuiset näkevät sen rakkauden ja tarpeiden myönteisenä ilmaisuna. (Aigner & Centerwall 1999, 17.)

4.1 Kasvatuskumppanuus ja varhaiskasvatussuunnitelma

Kasvatuskumppanuudessa sitoudutaan lapsen edun, huolenpidon, ja oikeuksien edistämiseen yhteisymmärryksessä vanhempien ja varhaiskasvatusten ammattilaisen kanssa. Sen tarkoituksena on myös lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen. Kasvatuskumppanuudessa on tärkeää kunnioituksen, kuulemisen, dialogisuuden ja luottamuksen periaatteet. Kasvatuskumppanuus on tärkeässä asemassa lapsen erityisen tuen, avun tai suojelun tarpeen selvittämisessä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus. Kasvun kumppanit.) Yksi kasvatuskumppanuuden tavoitteista on tunnistaa lapsen tuen tarve jollain kasvun, oppimisen tai kehityksen alueella. Strategia lapsen tukemiseksi kehitetään vanhempien ja henkilöstön välillä.

(Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 31-32.) Kasvatuskumppanuuden tarkoituksena on myös edistää vanhempien osallisuutta lapsen kehitysympäristössä, ja se on kirjattu lasten varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Kasvatuskumppanit). Ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu on vanhemmilla. Henkilöstöllä sen sijaan on ammatillista tietoa, ja vastuu kasvatuskumppanuuden toteutumisesta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31-32.)

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle päiväkodin aloittavalle lapselle yhdessä päiväkodin henkilöstön, vanhempien ja mahdollisesti jopa lapsen kanssa. Suunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman tarkoitus on tukea lapsen yksilöllisiä tarpeita ja vanhempien näkemysten huomiointia. Suunnitelmassa käsitellään lapsen kokemuksia, tarpeita ja tulevaisuuden näkymiä. Lapsen mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet otetaan myös huomioon, niin kuin erityisen tuen tarpeetkin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 32-33.)

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes:in julkaiseman varhaiskasvatussuunnitelman mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen. Hyvinvoivalla lapsella on hyvät edellytykset kasvuun, oppimiseen ja kehitykseen. Lapsen perustarpeista huolehtiminen, sekä terveyden ja toimintakyvyn edistäminen on tärkeää. Hyvinvoinnin edistämiseksi lapsen kohtaaminen tapahtuu yksilöllisten tarpeiden, perhekulttuurin ja persoonallisuuden mukaan. Lapsen tulee kokea arvostusta sekä tulla kuulluksi ja nähdyksi, ja näin terveen itsetunnon vahvistaminen on oleellista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 15.)

Kasvattajan työssä tulee tiedostaa oma kasvattajuus, ja sen taustalla olevat eettiset periaatteet ja arvot. Kasvattajan täytyy olla sitoutunut ja kykenevä reagoimaan lapsen tarpeisiin sekä tunteisiin. Kasvattajien on tärkeää kunnioittaa niin toisten kasvattajien, lapsen, kuin tämän vanhempien kokemuksia ja mielipiteitä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 16-17.)

4.2 Milloin lapsen seksuaalikasvatus tulisi aloittaa

Koska lapset pohtivat ja kyselevät koko ajan, niin tietoa ja opetusta tulisi olla silloin kun lapsi nostaa aiheen esille. Kaikki lasten kanssa työskentelevät ovat myös seksuaalikasvattajia välittäessään oman esimerkkinsä naiseudesta tai miehuudesta, sekä näyttämällä mallia miten osoittaa lämpöä tai kylmyyttä. Lasten kysymyksiin voi varautua etukäteen miettimällä puhe-tyyliään. Lapsi harvoin miettii tarkkaan keneltä kysyy mieltä askarruttavista asioista, joten vastaajaksi saattaa joutua melkein kuka vain, joka sattuu paikalle. Moni aikuinen saattaa hämmentyä yllättävistä kysymyksistä, mutta täytyy varoa, ettei oma säikähdys pelästytä lasta

tai varsinkaan anna tämän ymmärtää, että kysyminen oli väärin. Kielteinen suhtautuminen lapsen uteliaisuuteen saattaa vaientaa lapsen pitkäksi aikaa. Vastauksen tulisi olla lapsen ikään nähden sopiva ja sävyltään positiivinen. Aina yllättävään kysymykseen ei löydy vastausta heti, mutta tärkeintä on että lapsi ymmärtää kysymisen olevan hyvä asia. (Cacciatore 2007, 41-43.)

Sen lisäksi, että lapsi kyselee mieltä askarruttavista asioista aikuisilta, niin lasta seksuaalikasvattavat myös ystävät ja media. Lapset kuiskivat, ihmettelevät ja peilaavat tietojaan yhdessä ystävien kanssa. Televisio on yksi suuri vaikuttaja lapsen seksuaalikasvatuksessa. Median osuus nousee kun lapsi oppii lukemaan. Aikuisen on tärkeää yrittää suojella lasta ikään sopimattomilta aiheilta, jotka saattavat hämmentää lasta liikaa. (Cacciatore 2007, 61.)

4.3 Miten seksuaalikasvatusta tulisi toteuttaa päiväkodissa

Vaikka vanhemmat, perheenjäsenet ja muut epäviralliset tahot ovat tärkeitä seksuaalisen tiedon lähteitä, niin nämä eivät aina riitä, sillä usein näillä ei ole aiheesta riittävää tietoa. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 21.) Ollakseen seksuaalikasvattaja ei tarvitse olla korkean tason ammattilainen, vaikka kasvattajien tiedot ja taidot ovat suuressa roolissa opetuksessa. Ihanteellista olisi, että seksuaalikasvattaja olisi saanut koulutuksen tehtävään, mutta sen puuttuminen ei ole peruste seksuaalikasvatuksen poisjättämiselle, vaan esimerkiksi opettaja voisi saada koulutusta samalla kun toimii opettajana. On hyvä muistaa, ettei lastentarhanopettajan osaaminen tarvitse kuitenkaan olla samalla tasolla kuin esimerkiksi lukion opettajan. Osaava kasvattaja on saanut seksuaalikasvatukseen liittyvää koulutusta, hän suhtautuu aiheeseen avoimesti ja on motivoitunut seksuaalikasvatuksen antamiseen. Tärkeää on, että kasvattaja haluaa pohtia omia asenteitaan, koska hän on oppijoiden roolimalli. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 32.)

0-4 vuotiaille lapsille kerrotaan ihmiskehosta ja kehityksestä ruumiinosat ja niiden tehtävät, kehojen ja sukupuolten erot, sekä hygieniaoosaamista. Heidät pitäisi myös opettaa ilmaisemaan omia tarpeita ja tunteitaan, kehittämään myönteistä minäkuvaa ja itsetuntoa, kunnioittamaan erilaisuutta ja arvostamaan kehoaan. Heille kerrotaan raskaudesta ja syntymästä, ja siitä, mistä vauvat tulevat. Heidät tulisi myös opettaa puhumaan näistä asioista niiden oikeilla nimillä. Seksuaalisuuden suhteen lapsille annetaan tietoa oman kehon koskettamisesta saavasta nautinnosta, omien sukupuolielinten tutkimisesta, fyysisestä läheisyydestä nauttimisesta, ja hellyydestä sekä rakkaudesta ja näiden osoituksista fyysisenä läheisyytenä. Lapsia tulee opettaa tiedostamaan sukupuoli-identiteettinsä, ja puhumaan mahdollisista epämiellyttävistä ruumiillisista tuntemuksista. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 39.)

Tunteisiin liittyen lapsille kerrotaan rakkauden eri tyypit sekä myönteiset että kielteiset tunteet. Heitä opetetaan tuntemaan ja osoittamaan empatiaa, sekä sanomaan ”kyllä” tai ”ei”.

Lasta tulee auttaa ymmärtämään, että on monia eri tapoja ilmaista tunteita, ja ajattelemaan, että hänen kokemansa tunteet ja niiden ilmaiseminen on oikein. Ihmissuhteisiin ja elämäntyyleihin liittyen lapselle kerrotaan erilaista ihmissuhteista ja erilaisista perheistä. Lasta tuetaan puhumaan perheestään ja autetaan saavuttamaan läheisyyden ja luottamuksen tunteita. Lapselle annetaan tietoa hyvistä ja huonoista ruumiillisista kokemuksista sekä siitä että epämiellyttäviin kokemuksiin ei tarvitse suostua. Lasta opetetaan luottamaan vaitoihinsa ja hankkimaan hyvinvoinnin tunteita, sekä kerrotaan, että on sallittua pyytää apua. Seksuaalisista oikeuksista lapselle kerrotaan, että lapsella on oikeus saada turvaa ja suojelua, ja että aikuisilla on velvollisuus huolehtia lasten turvallisuudesta. Lapselle kerrotaan myös, että hänellä on oikeus esittää seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä sekä tutkia sukupuoli-identiteettiään. Lasta opetetaan kehittämään viestintätaitojaan sekä tiedostamaan omat oikeutensa. Lasta rohkaistaan omaksuma asenne, että hänen kehonsa kuuluu hänelle ja hän voi tehdä omat päätöksensä siihen liittyen. Lisäksi lapselle annetaan tietoa sosiaalisista säännöistä, normeista, arvoista, sukupuolirooleista ja eri ihmisten kanssa noudatettavasta sosiaalisesta etäisyydestä. Lasta opetetaan erottamaan yksityinen ja julkinen käyttäytyminen, ja häntä autetaan kunnioittamaan omaa ja toisen kehoa, hyväksymään yksityisyyttä koskevat säännöt, sekä kunnioittamaan toisen ihmisen valintaa sanoa ”kyllä” tai ”ei”. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 39-40.)

5 Tavoitteet ja tutkimusmenetelmät

Tavoitteena tällä työllä on kerätä tietoa 3-5 vuotiaiden lasten ryhmissä työskennelleiden tai työskentelevien lastentarhanopettajien ajatuksia ja näkemyksiä päiväkodin osuudesta lasten seksuaaliterveyden tukemisessa, sekä omista havainnoista seksuaalisuuden ilmenemisestä ja siihen suhtautumisesta.

Tein laadullisen tutkimuksen keräämällä aineistoni haastatteluilla. Haastatteluihin valitsin lastentarhanopettajia, jotka työskentelevät tai ovat työskennelleet 3-5 vuotiaiden lasten ryhmissä, koska sen ikäisinä lasten seksuaalisuus tulee konkreettisesti näkyväksi. Haastattelin yhteensä kuutta lastentarhanopettajaa, kolmesta eri päiväkodista, eli kahta päiväkotia kohden. Haastattelemalla kahta lastentarhanopettajaa jokaisesta päiväkodista, pyrin selvittämään mahdollisia mielipide- ja toimintaeroja päiväkotien sisällä.

Valitsin haastateltaviksi vain lastentarhanopettajia koska he ovat samaa ammattiryhmää samanarvoisella koulutuksella ja vastaavilla työtehtävillä. Syy lastentarhanopettajien valitsemiseen on myös se, että olen kiinnostunut heidän ajatuksistaan sen vuoksi, että Laurea-ammattikorkeakoulun kautta sosionomeilla on mahdollisuus saada kyseinen lastentarhanopettajan pätevyys. Haastattelut nauhoitin ja litteroin, mutta kirjallisia muistiinpanoja en tehnyt haastattelun aikana, sillä uskoin sen mahdollisesti häiritsevän haastattelutilannetta. Haastattelu-

jen tallennukset hävitin, kun olin saanut ne purettua. Haastattelukysymyksiä oli yhteensä kahdeksan, ja ne ovat tiiviisti saman aihepiirin ympärille rakennettuja, jotta aiheessa pysyminen on helppoa. Ensimmäinen kysymys koski kyseisen lastentarhanopettajan koulutusta ja sen mahdollisuuksia. Loput kysymykset olin valinnut koskemaan haastateltavan omia mielipiteitä, tietoja ja kokemuksia. Tarpeiden mukaan esitin vielä tarkentavia lisäkysymyksiä, jos jokin asia jäi epäselväksi.

Mahdollisina riskeinä haastattelujen tekemisessä oli muun muassa haastattelujen saaminen kahdelta lastentarhanopettajalta päiväkotia kohden. Aihepiiri oli sellainen, että se yllätti jotkut haastateltavistani, joten vastaukset saattoivat jäädä odotettua suppeammiksi. Aiheen kertomatta jättäminen ennen varsinaista haastattelua oli kuitenkin tarkoituksellista. Ihanteellista oli, etteivät haastateltavat keskustelleet aiheesta ennen kuin olin haastatellut heidät, jotta pystyin varmistumaan heidän kertomansa tietojen olevan juuri heidän omia ajatuksiaan ja sen hetkisiä tietojaan.

6 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön eettisenä perustana on tuoda esille lasten seksuaaliset oikeudet. Jokaisella lapsella on oikeus iänmukaiseen tietoon, turvalliseen kasvuympäristöön ja oikeus oman kehon yksityisyyteen. Haluan korostaa näitä oikeuksia tämän opinnäytetyön tekemisellä.

Ennen haastatteluja pyysin jokaiselta haastateltavalta kirjallisen suostumuksen haastattelujen antoon, niiden nauhoittamiseen, ja tulosten käyttämiseen tätä opinnäytetyötä varten. Haastattelutilanteet pyrin hoitamaan niin, että haastateltavalla on mahdollisuus sekä jakaa, että olla jakamatta mielipiteitään aiheesta, vaikka oli haastatteluun suostunutkin. Haastateltavilla ei ollut kuitenkaan tiedossa sitä, että he joutuisivat vastaamaan kysymyksiin seksuaalisuudesta, ja se saattaa olla joillekin vaikea aihe puhua.

Haastattelukysymyksiä oli kahdeksan ja haastateltavia oli kuusi, joiden perusteella voi saada yhdenlaisen käsityksen lastentarhanopettajien valmiuksista ja mielipiteistä lapsen seksuaalisen kasvun tukemiseen päiväkodissa. Työssä keskityin vain yhden kunnan kolmeen eri päiväkotiin, eli tulos ei ole tästäkään syystä yleistettävissä. Haastattelukysymykset olivat osaksi suljettuja, minkä takia vastaukset jäivät myös odotettua suppeammiksi. Kuitenkin vastauksien perusteella voi tehdä päätelmiä esimerkiksi siitä, kuinka seksuaalikasvatukseen suhtaudutaan päiväkodeissa, kokevatko lastentarhanopettajat sen olevan tärkeää ja käydäänkö heidän mielestään tarpeeksi keskustelua aiheesta. Vaikka saatuja vastauksia ei voi yleistää, niin tämän opinnäytetyön perusteella voidaan saada edes jonkinlainen kuva siitä, millaisena aiheena päiväkotikäisen seksuaalikasvatus voidaan lastentarhanopettajien mielestä nähdä.

7 Haastattelut

7.1 Toteutus

Sain toteutettua haastatteluni niin kuin olin suunnitellut. Tein yhden vierailun kolmeen eri päiväkotiin, ja haastattelin peräjälkeen kahta lastentarhanopettajaa. Kaikki haastateltavani vastasivat kaikkiin kysymyksiini, toiset lyhyemmin ja toiset pidemmän ajan kanssa. Haastattelujen pituudet vaihtelivat 4 ja 25 minuutin välillä. Se, etten ollut maininnut haastattelun aihetta etukäteen tuntui useasta haastateltavasta harmittavalta, ja osa olisikin toivonut voivansa perehtyä aiheeseen ennen haastattelua. Itse koen saaneeni aitoja reaktioita ja vastauksia aiheeseen liittyen juuri sen vuoksi, että aihe ei ollut haastateltavien tiedossa etukäteen. En osaa kuitenkaan sanoa vaikuttiko aiheen paljastaminen vasta haastattelun alla vastaajien mielekkyyteen olla haastateltavana. Kuitenkaan en saanut suoraa negatiivista palautetta aiheen salaamisesta, vaan ainoastaan muutamia ihmettelyjä. Haastattelun aikana huomasin, että osa haastateltavista tuntui olevan hyvinkin kiinnostunut aiheesta, ja heidän voisi uskoa olevan kiinnostuneita keskustelemaan asiasta lisää työntekijöiden kesken. Toiset haastateltavista vaikuttivat vähemmän innostuneilta aihepiirin suhteen, mutta palautteen perusteella päiväkodin seksuaalikasvatus oli mielenkiintoinen aihe heidänkin mielestään.

7.2 Tulokset

Olin rakentanut haastattelukysymykseni teemoittain. Ensimmäiseksi kysyin haastateltavieni koulutuksesta ja sen mahdollisuuksista. Sen jälkeen kysymykseni koskivat päiväkodin osuutta seksuaalikasvatuksen tukemisessa, lapsen seksuaalisuuden ilmentymistä, seksuaalikasvatuksen aloitusajankohtaa, vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä ja haastateltavan omia ajatuksia seksuaalikasvatuksen parantamismahdollisuuksista ja -tarpeista. Suunnittelemini aiheiden ympärille muodostui kuitenkin uusia, haastateltavien esille nostamia aiheita ja painotteita, joita en ollut etukäteen osannut odottaa.

7.2.1 Oikeuksia ja velvollisuuksia

Vaikka lasten seksuaalisuuden ilmentyminen nähtiin haastateltavien keskuudessa usealla eri tavalla, niin lasten seksuaaliset oikeudet tulivat esille lähes kaikkien haastateltavien vastauksissa. Oikeuksia sivuttiin mainitsemalla muun muassa aikuisten velvollisuus vastata lasten esittämiin kysymyksiin heidän ikätasonsa mukaisesti, sekä opettaa lapsille oman kehon itsemääräämisoikeudesta. Myös vastaukset siitä, kenelle lapsen seksuaalikasvatus kuuluu, olivat melko yhdensuuntaisia haastateltavien välillä.

Lapsen oikeus oman kehon yksityisyyteen oli selkeää usealle haastateltavalleni. Koska aihetta en erikseen käynyt läpi haastattelussa, niin se, että jotkut haastateltavat eivät nostaneet sitä esille tarkoita, etteivätkö he olisi tietoisia tästäkin oikeudesta. Mutta kaikki jotka siitä

puhuivat, kertoivat myös kuinka tärkeää on, että lapsella on muun muassa oma rauha lepohetkellä ja wc-käyntien yhteydessä. Myös turvataidot, joissa opetetaan lapsille sitä kuka häneen saa koskea ja millä tavalla tuli mainittua. Usea haastateltava painotti sitä, että lapsen oman kehon tutkimista ja siitä nauttimista ei tule kieltää tai torua. Yksi haastateltava kertoi esimerkin siitä, kuinka heidän ryhmässään oli tyttö, joka ei malttanut lopettaa itsensä koskettelua lepohetkellä, vaan saattoi jatkaa sitä siihen saakka, että hän oli aivan uupunut. Heidän ryhmässään tilanne oli hoidettu niin, että he olivat kehottaneet lasta rauhoittumaan ja alkaa levätä. Koettiin tärkeäksi, ettei lasta nolattu tai kielletty, mutta samalla haluttiin mahdollistaa myös tämän lapsen levon saanti ja rauhoittuminen. Eräs haastateltava kertoi joidenkin vanhempien kokevan tärkeänä sen, että lapsella on mahdollisuus sulkea vessojen ovet ja suojata intimiteettialueet. Haastateltava koki kuitenkin yleisenä myös sen, että suomalaisessa kulttuurissa ilkosillaan juoksenteleva lapsi ei herätä erityistä huomiota. On myös tärkeää opettaa lapselle se, että ihminen on kaunis, oli päällä vaatteet tai ei.

Kun kysyin haastateltavilta: ”Miten 3-5 -vuotias lapsi ilmaisee seksuaalisuuttaan?”, suurin osa haastateltavista keksi useita vastauksia. Neljä vastaajista mainitsi seksuaalisuuden ilmenevän sukupuolisuuden ymmärtämisessä, tyttöjen ja poikien eroista kiinnostumisessa ja niiden tunnistamisessa. Seksuaalisuutta kohdataan suurimman osan mielestä myös leikeissä. Yksi vastaajista mainitsi seksuaalisuuden ilmentyvän kiinnostuksena omaan ja kaverin vartaloon. Kaksi vastaajista mainitsi itsetyydytyksen ja koskettelun ilmentävän lapsen seksuaalisuutta, ja myös asioista kyselemisen mainitsi kaksi haastateltavaa.

”... kun he lukevat kirjoja niin jos sielä näkyy pimpejä ja pippeleitä niin kiinnitetään aika vahvasti huomiota.. ja leikeissä se näkyy, sekä ulko että sisäleikeissä, ja joillan lapsilla se näkyy itsetyydytyksenä...”

”... leikeissä tietysti niinkun mun mielestä siis tyttöinä olemista ja poikana olemista... siihen se nyt mun mielestä jää...”

”... ja ne niinku tämmöset yhteiskunnalliset säännöt ja normit ohjaa jo pienellä lapsella sitä mitkä on tyttöjen leikkejä ja mitkä poikien leikkejä...”

”... meil ei silleen jos mä viime vuotta mietin niin meillä ei ollu mitenkään painotettu sitä et ois ollu mitään erikseen esimerkiks oppituokii et mitä eroa on mut sit toki niit tulee niinku lapsilta itseltään et ne itte ottaa asioita esille et ne alkaa luonnostaan kiinnostumaan siitä miksi tolla on tommosta ja mulla on tämmöstä...”

Tiedustelin kuuluuko haastateltavan mielestä lapsen seksuaalikasvatus päiväkodille ja lastentarhanopettajille. Viisi vastaajaa oli sitä mieltä, että kuuluu. Vastausta perusteltiin

muun muassa sillä, että tyttöjen ja poikien erojen tunnistamisen tarpeet alkavat jo päiväkotiyäissä. Yksi vastaajista mainitsi oman kehon yksityisyyden tunnistamisen tarpeellisuuden ja siihen liittyen sen, että lapsen tulee tietää mikä on sallittua ja mikä ei. Yksi vastaajista koki, että seksuaalikasvatus kuuluu enemmänkin kotiin kuin päiväkotiin. Yksi vastaaja mainitsi myös, ettei normaalin lapsen kehityksestä tulisi tehdä päiväkodissa ongelmaa. Yleisesti oltiin sitä mieltä, että lasten seksuaalisen kasvun kohtaamiseen tulee olla valmiuksia myös päiväkodissa siitä syystä, että heidän esittämiin kysymyksiin tulee kyetä vastaamaan ikätason mukaisesti. Vaikka en haastatteluissa suoraan kysynyt, millaisia kysymyksiä lapset esittävät ja vastailtaanko niihin, niin iso osa haastateltavista kertoi juuri seksuaalisuuteen ja sukupuolisuuteen liittyvien kysymysten esittämisen olevan tyypillinen tapa 3-5 -vuotiaalle lapselle ilmaista seksuaalisuuttaan. He kertoivat myös kuinka tärkeää on, että kuka tahansa lasten kanssa työskentelevä tai heille läheinen aikuinen on valmis vastaamaan näihin kysymyksiin lasten ikätason mukaisella tavalla. Näihin kysymyksiin on hyvä olla valmistautunut etukäteen jos mahdollista, että lapsen ei tarvitse joutua hämmentyneeseen tilaan aikuisen hämmentyneisyydestä.

”..... on tosi tärkeä et ne on itse läpikäyty nää kysymykset ja seksuaalisuus on tietenk sellanen kysymys joka, tota... voi olla häpy tai tabu....”

”... hirveen tärkeätä et laps oppii et mitä saa tehdä ja mitä ei saa tehdä ja millon pitää kertoa jos jotain joku koskettelee tai muuta tämmöstä...”

7.2.2 Vastuu ja yhteistyö

Vaikka haastateltavat olivat lähes yhtä mieltä siitä, että lapsen seksuaalikasvatus kuuluu sekä kotiin että päiväkotiin, niin seksuaalikasvatuksen ajankohdasta tai yhteisistä kasvatuslinjauksista ei oltu kovin varmoja. Haastateltavilla tuntui olevan jonkin verran epävarmuuksia siitä, onko päiväkodeissa yhteisiä linjoja lasten seksuaaliterveyden tukemiselle työyhteisön sisällä. Myös vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö ei tuntunut yltävän kovinkaan paljon seksuaalikasvatuksen puolelle, vaan keskittyi lasten omien varhaiskasvatussuunnitelmien ympärille, joissa ei ole erikseen mainintaa lapsen seksuaalisen kasvun tukemisesta. Vanhempien kanssa kerrottiin kyllä otettavan myös seksuaaliasiat esille, silloin kun ne ovat tarpeen.

Kysymykseen ”Milloin lapsen seksuaalikasvatus tulisi aloittaa?”, viisi haastateltavaa vastasi, että lapsen seksuaalikasvatus alkaa lapsen oman kehitystason ja kysymysten mukaan. Yksi vastaajista oli sitä mieltä, että lapsen seksuaalikasvatus alkaa lapsen ollessa kohdussa, tai jo ennen kuin lasta aletaan odottaa, sillä vanhempien odotukset ja ajatukset lapsesta ovat jo valmiita vaikuttamaan lapsen minuuden rakentumiseen. Vastaaja oli myös sitä mieltä, että sanaton viestintä, kosketus ja toisen ihmisen kohtaaminen vaikuttaa lapsen seksuaaliseen

kasvuun ilman erillistä varsinaista seksuaaliopetusta. Varsinaisen kasvatuksen tarvetta ei nähnyt puolet haastateltavista, vaan heidän mielestään seksuaaliopetus tapahtuu välillisesti ympäristön kautta. Yksi haastateltavista vastasi seksuaalikasvatuksen aloitustiaan olevan kuudessa vuodessa, ei aiemmin.

”Kyllä sen näkee lapsesta millon ne asiat tulee ajankohtasiksi.”

”...ku nää on sellasii kysymysii että ihmisen seksuaalisuus nii ni kyl se niinku välittyy enemmän meidän niinku olemuksen kautta ja niiden sanattoimien viestien ja koskettelujen ja muiden kautta...”

Kysymys ”Tiedätkö onko päiväkotinne sisällä yhteisiä sopimuksia, miten käsitellä tilanteita joissa lapsi ilmaisee seksuaalisuuttaan?” toi osalle haastateltavista mieleen lapsen esittämät kysymykset liittyen seksuaalisuuteen, osalle tuli mieleen tapauksia, jolloin lapsen itsetyydytyksen häiritsevyyttä on jouduttu pohtimaan, ja yhdelle tuli kysymyksestä mieleen tilanteita, jolloin lapsen käytöksessä on ilmennyt muutoksia tämän kohdattua seksuaalista väkivaltaa. Neljä vastaajista kertoi, että yhteisiä sopimuksia ei ole. Yksi vastasi että on, mutta ilman tarkkoja raameja, ja yksi vastasi, ettei tiennyt oliko. Suurin osa kertoi, että tilanteita tarkastellaan tapauskohtaisesti, ja asioista keskustellaan myös muiden työntekijöiden kanssa. Yksi vastaajista muistutti, että vaikka jokaisen tilanteen käsittelyyn ei ole ohjeita, niin päiväkodin sisällä luotetaan työntekijöiden ammattitaitoon. Jos vastaan tulee poikkeustilanteita tai muuta vakavaa, niin sellaisiin tilanteisiin kyllä löytyy tarkat säännöt miten toimitaan.

”...voihan olla jotain sopimuksia tehty mutta kyllä jokainen tilanne pitää sitte tapauskohtaisesti miettiä ja toinen se että jos nyt kuulen näen tai koen niin... niin mun täytyy seurata sit sitä tilannetta et miten lapsen reaktio tai käytös tai muu ilmenee pidemmällä, ei tietenkään siis loputtoman pitkään vaan kohtuujassa sitten kun pitää reagoida... sitte tietenki siinä ajassa voidaan sopii niit yhteisiä pelisääntöjä kanssa...”

”...mitään sellasia tarkkoja raameja ei ole kyllä siinä luotetaan aika pitkälle meidän ammattitaitoon ja kykyyn vastata sitte niihin tarpeisiin.”

Halusin tietää otetaanko vanhempien kanssa esille sellaisia tilanteita, joissa lapsi on ilmaissut seksuaalisuuttaan. Kolme vastaajaa kertoi, että esimerkiksi silloin kun lapsi harrastaa niin paljon itsetyydytystä, että se on jo lasta itseään häiritsevää, otetaan asia puheeksi vanhempien kanssa. Kaksi haastateltavaa kertoi, että aiheesta puhuminen vanhemmille voi jännittää, ja yhden mielestä vanhemmat täytyy tuntea aika hyvin, että tietää miten asian ottaa esille. Yksi vastaajista kertoi, että hän oli kerran jännittänyt tilannetta, jossa hänen tuli

ottaa isän kanssa puheeksi lapsen jatkuva itsensä koskettelu, ja oli harmitellut sitä, ettei päiväkodissa ollut yhtäkään miestyöntekijää joka olisi voinut keskustella isän kanssa aiheesta. Isän kanssa oli kuitenkin ollut helppo puhua, ja hänen kanssaan saatiin sovittua miten tilanteet hoidetaan jatkossa. Eräs toinen haastateltava oli ollut tilanteessa, jossa yksi lapsista oli kiinnostunut ja käyttäytynyt voimakkaasti toisen sukupuolen käyttäytymisen mukaan, ja haastateltava oli ottanut silloin asian puheeksi vanhempien kanssa, jotta lasta voidaan auttaa oman identiteetin ja sukupuolen löytämisessä. Yksi haastateltava kertoi, että kaikesta mitä lasten kanssa tehdään, kerrotaan myös vanhemmille. Moni korostikin kasvatuskumppanuuden merkitystä.

"...mul on ollu ryhmässä sellanen lapsi joka on ollu erittäin kiinnostunu tai osottanu kaikel taval omaa käyttäytymistään joka on niinku joka on vahvasti toisen sukupuolen käyttäytymistä..."

"...kyllä varmaan on aihetta avatakin sitä ja käydä sitä keskustelua ja käydä myös semmosta keskustelua että et ihan yleisesti eikä niin että kun on ongelmia ja pulmia... ja sit on helpompi tuoda esille sitä asiaa kun on niitä pulmia."

Kysyin myös onko vanhemmilta tullut pyyntöjä, miten oman lapsen seksuaalikasvatusta ja -terveyttä tulisi tukea. Lähes kaikki vastasivat, että minkäänlaisia pyyntöjä ei ole tullut. Erään vastaajan mukaan tätä aihetta ei myöskään tule usein esille keskusteluissa. Yksi mainitsi, että eri kulttuuritaustaisen lapsen vanhemmilta oli tullut joskus ihmettelyä jostain asiasta miten Suomessa hoidetaan jotkut asiat. Yksi haastateltavista kertoi joskus vanhempien kertoneen lastaan häiritsevän se, kun päiväkodissa toinen lapsi pussailee paljon eikä heidän lapsensa pidä siitä. Asiaa pohdittiin yhdessä vanhempien kanssa ja mietittiin yhdessä mitä tehdään. Eräs haastateltava kertoi, kuinka he olivat joskus kauan sitten kyselleet vanhemmilta, kuinka paljon he haluavat päiväkodissa puhuttavan näistä asioista, ja vastauksena oli tullut, että puhukaa vaan kun se on kotona niin vaikeaa. Vastaajasta tuntui kuitenkin, että nykyään kotona puhutaan enemmän seksuaalisuudesta kuin ennen.

"...näin niinkun yleisesti et jos keskustellaan ihan on joku kasvun aika tai muu keskustelu niin harvoin tulee siinä ihan näis normikeskusteluissa esille..."

"...sanotaan näis kulttuuri.. toisesta kulttuurista tulevien lasten vanhemmat on saattaneet tai niitä on joitakin tullu.. tullu miten heidän lastaan.. tai sitten on tullu semmosii tilanteita että tota he on kokeneet jotain ja on tavallaan sit sitä kautta yllättyneet että kun teillä toimitaan näin ja teillä tehdään näin... mut ei niinku suomalais.. tämmönen perus perussuomalainen perhe ei oo niinku tän tyyppist.. me ollaan tavallaan tähän yhteiskuntaan sosialistuttu.. sosiaalisaation myötä sitte kaikki omaksuttu tämmöinen hiljainen tapa olla,

mut et niinku toiset kulttuurit tuo tähän sitte, ehkä ihan hyvääki että sit vähän niinku ravistelee ja asettaa miedänki joitaki asioita ihan oikeestikki miettimään...”

7.2.3 Kehitysideoita ja tarpeita

Jo ensimmäisessä kysymyksessäni tiedustelin, onko haastateltavieni lastentarhanopettajan koulutukseen kuulunut seksuaalikasvatusopetusta tai olisiko siihen ollut mahdollisuutta, esimerkiksi vapaasti valittavina opintoina. Yksikään vastaajista ei ollut suorittanut kurssina varsinaisia seksuaalikasvatuksen opintoja, eikä muista tällaiseen olleen mahdollisuutta. Osa vastaajista muistaa opiskelleensa terveystietoa, perushoitoa tai siveyskasvatusta, ja suurin osa koki saaneensa valmiuksia seksuaalikasvatukseen välillisesti ja muiden opintokokonaisuuksien kylkiäisenä. Muutama vastaajista kertoi saaneensa tietoa lasten seksuaalikasvatuksesta lisäkouluttautumisen ansiosta.

”...kaikilla oli ihan sama koulutussuunnitelma silloin, se ei ollut semmonen että ois voinu kerätä niitä asioita siihen tutkintoon.”

Lisäkoulutuksen tarve koettiin lopulta yhdeksi tärkeimmistä asioista lastentarhanopettajien valmiuksien lisäämiseksi lasten seksuaalisen kasvun tukemisessa. Lisäkoulutuksen määrään suhtauduttiin kuitenkin varauksellisesti, sillä lapsen seksuaalisen kasvun tukemista ei haluttu nostaa niin tärkeäksi aiheeksi, että se olisi vienyt tilaa lapsen muun tukemisen ja opettamisen edestä. Haastateltavani kertoivat kuitenkin kaipaavansa eniten aiheen esille nostamista ja siitä puhumista avoimemmin työyhteisön, sekä vanhempien kanssa. He olisivat kaivanneet apua ja neuvoja, kuinka käsitellä tätä hankalaksi koettua aihetta. Tarve tiedon lisäämiseen näkyi etenkin viimeisen kysymyksen vastauksissa.

Kun viimeisenä kysyin ”Tulisiko tähän päiväkotien seksuaalikasvatukseen tai tapaan hoitaa seksuaaliterveyden tukemista tehdä muutoksia? Ja millaisia?” niin vastaukset olivat melko yhteneviä. Yksi haastateltava tosin sanoi, ettei hän osaa vastata tähän kysymykseen sillä sitä (seksuaalikasvatusta) ei ole heidän päiväkodissa. Kolme vastasi kaipaavansa lisää keskustelua aiheesta, ja lisäkoulutuksen tarve mainittiin myös kolmesti. Suuri osa haastateltavista koki, että erityisesti vanhempien kanssa keskustelemiseen tarvittaisiin apua, sillä sen koettiin olevan tällä aiheella haasteellista. Esille nousi myös talon käytäntöjen sopiminen ja sellaisen tietopaketin laatiminen, josta löytyisi vastauksia peruskysymyksiin. Koettiin myös, ettei tätä aihetta tarvitse nostaa yli muiden, vaan seksuaalikasvatuksen tulisi olla yksi osa-alue muiden joukossa.

”...mä luulen et tässä niinku se kysymys voi olla hankalin että miten mä otan tän asian esille vanhempien kanssa.”

”...lapsia on vaikea tukea ja se on ihmisille itselleen jotenki arkoja ja hävettäviä asioita, ne on semmosia asioita että kun lapsen kanssa toimii niin sen aikuisen pitää olla turvallinen ja hänen pitää tietää mitä hän tekee.”

”...kun meitä aikuisia aina.. meidän käsitys seksuaalisuudesta on jo niin kehittynyt et me ehkä sekotetaan tähän niitä et meillä on tullu jo ne et hävettää puhua joistain asioista mut pitää muistaa et se lapsi ei sitä niinkun ymmärrä vaan ne on sen ensikokemuksia siitä omasta seksuaalisuudestaan ja muitten seksuaalisuudesta ja se on tosi tärkeä asia.”

7.3 Palaute

Kaikkien kahdeksan kysymyksen jälkeen pyysin vielä jokaista haastateltavani kertomaan palautetta ja ajatuksia mitä haastattelusta jäi mieleen. Keneltäkään en saanut negatiivista palautetta haastattelusta tai aiheesta. Yksi haastateltava sanoi, että tätä aihetta tulisi pohtia lisää, ja kasvattajilla tulisi olla valmiuksia vastaamaan lasten tarpeisiin ja ole heidän seksuaalisen kasvun tukena. Kaksi haastateltavaa kertoi, että aihe oli heidän mielestään mielenkiintoinen, mutta sellainen, mistä ei kauheasti puhuta. Yksi kertoi aiheen lapsen seksuaalisuudesta olevan vaikeakin, koska se nousee esille muun muassa silloin, kun päiväkodissa ilmenee hyväksikäyttöepäilyjä. Haastateltava oli sitä mieltä, ettei aihetta voi ottaa liikaa huomiota koulutuksessa, mutta on muistettava, ettei lastentarhanopettajista ole kuitenkaan tarkoitus kouluttaa seksuaaliterapeutteja. Yhden haastateltavan mielestä aihe on ”ok” tämän päivän kehityksessä. Kahdella vastaajalla ei ollut antaa palautetta.

Yleisesti palautteen perusteella haastattelu sai heidät kiinnostumaan lasten seksuaaliterveyden tukemisesta, ja vaikutti siltä, että sain ainakin muutaman haastateltavan ajattelemaan aihetta, mikä heillä ei ollut aiemmin käynyt samalla tavalla mielessä.

”...Tää on enkä sellanen aihe mitä ei hirveesti tuu mietittyäkään jos suoraan sanoo.. tässä lastentarhanopettajan työssä.. et paljon menee tietysti aikaa niihin kaikkiin muihin sisältö-alueisiin jos ajatellaan vaikka vasua että nää liikunnat ja käden taidot ja vuorovaikutus ja kielelliset asiat niin nää valtaa sitä ku ne on sielä vasussa niin selkeesti...”

”...mut sillan meikäläisen opiskeluaikana se (seksuaalikasvatus) oli hyvin .. ois ollu hyvin kaukainen ajatus...”

8 Pohdinta

Itse haastattelujen teosta jäi mietityttämään niiden vaihteleva kesto. Lyhyin haastattelu kesti alle neljä minuuttia, ja toiseksi lyhyin vain reilu viisi minuuttia. Pisinkin haastattelu kesti alle

25 minuuttia. Kysymykseni olivat osaksi suljettuja kysymyksiä, joten osaan kysymyksistä ei haastateltavan tarvinnut oikeastaan vastata enempää, kuin ”kyllä” tai ”ei”, mikä selittää haastattelujen lyhyehköt kestot. Suuri osa haastateltavista kuitenkin vastasi ainakin jonkin verran pohdiskellen ja niin, että he automaattisesti alkoivat kertoa aiheesta enemmän. Jos haastateltava ei itse kertonut kysymysten herättämistä ajatuksistaan, niin yritin udella niitä hieman, mutta en kuitenkaan kovin paljon, sillä en halunnut tehdä heidän olostaan vaikeaa. Jäin pohtimaan, olisiko kysymykset pitänyt esimerkiksi muotoilla toisin. Ehkä minun itseni olisi myös pitänyt olla valmis esittämään enemmän lisäkysymyksiä ja pyytää haastateltaviani jakamaan enemmän ajatuksiaan, koska usea haastattelu jäi kuitenkin melko lyhyeksi. Aiheen kertomattajättäminen oli tarkoituksellista, sillä halusin nähdä ja kuulla vastaajien reaktiot kun he kuulivat, että aiheena on lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen. Halusin myös vastausten koskevan heidän sen hetkisiä tietoja ja mielipiteitä aiheesta ilman, että he olisivat valmistuneet haastatteluun etsimällä tietoa aiheesta. Etukäteen päiväkodille soittaessani olin kuitenkin maininnut, että haastattelut liittyvät lapsen kasvun tukemiseen, mutta tämäkään tieto ei ollut ilmeisesti välittynyt kaikille haastatteluun osallistuville. Ehkä puhelimeen vastanneet henkilöt, jotka kysyvät työtovereidensa halukkuutta osallistua haastatteluun, eivät olleet aina muistaneet mainita aiheesta.

Se miksi osa haastateltavista oli kuitenkin valmis kertomaan ajatuksistaan avoimemmin kuin toiset voi johtua esimerkiksi siitä, että aihe oli heidän mielestään kiinnostava. En ehkä osannut haastattelijana ilmaista haastateltavan mahdollisuutta kertoa aiheista vapaasti niille, jotka eivät osoittaneet suurta kiinnostusta vastata kysymyksiin kuin yhdellä lauseella. Tai ehkä aihe ei ollut haastateltavalle mieluinen, tai sitten itse haastattelutilanne saattoi olla sen verran epämielinen, että se haluttiin vain saada nopeasti pois alta. Haastateltavilla saattoi myös olla kiire päästä jatkamaan töitään. Oli syy haastattelujen pituuteen mikä tahansa, tunnen saaneeni kuitenkin aineistoa tarpeeksi tämän opinnäytetyön tekemiseen ja tulosten saamiseen.

Haastattelujen tulokset olivat kestoon verrattuna kuitenkin monipuolisia, ja niistä sai ainakin jonkinlaisen kuvan siitä, miten seksuaalikasvatukseen suhtaudutaan päiväkodeissa. Lastentarhanopettajat tuntuivat olevan kaikki hyvin tietoisia lasten seksuaalisista oikeuksista, kuten oikeudesta iänmukaiseen tietoon ja oman kehon yksityisyyteen. Varmasti moni on kanssani samaa mieltä, että jokaiseen noin neljävuotiaan lapsen esittämään kysymykseen ei voi olla varautunut. Aina aikuinenkaan ei osaa vastata kysymykseen, vaikka haluaisikin. Siinä vaiheessa lapselle voikin sanoa aikovansa ottaa itse selvää asiasta, ja luvata kertoa hänelle vastauksen myöhemmin, ensin itse pohdittuaan asiaa ja esimerkiksi kerrontatapaa.

Yhtenä asiana haastatteluiden lomassa mainittiin lapsen oikeus etsiä omaa seksuaalista identiteettiään. Muutama haastateltava puhui siitä, kuinka lapsen seksuaaliseen kasvuun

kuuluu oppi siitä, mitkä ovat poikien ja tyttöjen erot. Lasten kerrottiin myös tietävän, mitkä ovat poikien leikkejä ja mitkä tyttöjen leikkejä. Yksi haastateltava kertoi, että heillä ei aseteta rajoja sille, ketkä saavat leikkiä milläkin leluilla, ja jos poika tykkää ja haluaa kovasti leikkiä nukeilla niin hänellä on siihen oikeus. Toinen haastateltava kertoi esimerkin, jossa hän oli huomannut erään lapsen ilmaisevan omaa käyttäytymistään tavalla, joka koettiin toisen sukupuolen käyttäytymiseksi. Tämän vuoksi opettaja oli keskustellut vanhempien kanssa ja he olivat yhdessä päättäneet ryhtyä tukemaan lapsen oman identiteetin löytämistä. Ei selvinnyt, oliko lasta rohkaistu käyttäytymään jatkossa enemmän oman sukupuolen edustajien mukaan, vai oliko hänen luontaista käyttäytymistään vahvistettu.

Seksuaalikasvatuksen aloitusajankohta jakoi haastateltavien mielipiteitä. Vastaukset vaihtelivat nollassa kuuteen ikävuoteen, ja uskon vastauksiin vaikuttavan sen, millaiseksi kukin haastateltava kokee seksuaalikasvatuksen. Seksuaalikasvatuksen aloitusajankohdan määrittivät 0-3 ikävuoteen ne, jotka selkeästi ilmaisivat kokevansa seksuaalikasvatukseen kuuluvan tyttöjen ja poikien erojen tunnistamisen, omaan sukupuolisuuteensa kasvamisen, omaan kehoon tutustumisen ja seksuaalisuuteen liittyvien kysymysten esittämisen. Osan mielestä seksuaalikasvatuksen aloitus alkaa silloin, kun lapsi itse sen määrittää ottamalla asioita esille ja osoittamalla kiinnostusta.

Kasvatuskumppanuus -termi ei ollut esillä haastattelukysymyksissäni, mutta moni nosti sen esille kysyessäni vanhemmilta tulleista pyynnöistä ja heidän kanssaan käytävistä keskusteluista. Lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen ja seksuaalisuuden esiintyminen koettiin vaikeaksi puheenaiheeksi vanhempien kanssa, ja moni kertoi, ettei tästä aiheesta ole keskusteltu vanhempien kanssa lainkaan. Haastateltavat tuntuivat kuitenkin olevan halukkaita kehittämään keskustelutaitojaan, ja he olisivat kaivanneet apua siihen esimerkiksi lisäkoulutuksen tai työyhteisön sisällä käytävän keskustelun kautta. Vanhempien kanssa koetaan kuitenkin tärkeänä jutella myös lapsen seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, vaikka ne olisivatkin vaikeita. Esimerkkinä keskustelluista aiheista oli lapsen usein tai pitkään jatkuva itsetyydytys, sekä ryhmän yhden lapsen liialliseksi koettu huomionosoitus toista lasta kohtaan, kuten halailu tai pussailu.

Muutama haastateltava mainitsi käyneensä lisäkoulutuksia lasten seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista, mutta lastentarhanopettajaksi opiskelun aikana heistä ei kukaan ollut käynyt varsinaisesti seksuaalikasvatukseen liittyviä opintoja, eikä sellaisia muistettu tai tiedetty olevan tarjolla. Nyt ainakin Suomen virtuaaliammattikorkeakoulu tarjoaa kolmen opintopisteen vapaasti valittavan kurssin ”Seksuaaliterveyden perusteet 1”, joka tavoitteet kuuluvat näin:

”Opiskelija osaa määritellä seksuaaliterveyden peruskäsitteet ja osaa kuvata seksuaalisuuden

eettisen, kulttuurisen, biologisen ja psyykkisen ulottuvuuden. Opiskelija osaa selittää vähintään yhden seksuaalisuuden ulottuvuuden ja sen merkityksen asiakastyössä. Opiskelija osaa keskustella seksuaalikasvatuksen merkityksestä lapsen ja nuoren kokonaiskehityksen tukemisessa. Opiskelija osaa luokitella erilaisia seksuaalikasvatuksen menetelmiä ja niiden tarjontaa. Opiskelija osaa selittää seksuaalineuvonnan työmenetelmiä ja kuvata sairauden vaikutuksia seksuaalisuuteen.” (Suomen virtuaaliammattikorkeakoulun internetsivut.)

Ainakin siis oman selvitykseni ja haastateltavieni kertoman mukaan lisäkoulutusta aiheesta on nykyään tarjolla. Tiedon ja koulutuksen saaminen vaatii kuitenkin omaa kiinnostusta ja jaksamista, sillä esimerkiksi omassa sosionomikoulutuksessani, eikä yhdenkään haastateltavan lastentarhanopettajakoulutuksessa ole pakollista kurssia seksuaaliterveydestä, vaan kaikki on kiinni oma-aloitteisuudesta.

Kaiken kaikkiaan haastatteluista ja niiden tuloksista jäi mieleen lastentarhanopettajien tarve pystyä keskustelemaan kaikista lapsiin liittyvistä asioista työyhteisön, sekä lasten vanhempien kanssa. Lastentarhanopettajat tuntuivat tarvitsevan myös lisää tietoa ja avustusta lapsen seksuaalisen kasvun tukemiseen. Kävi ilmi, että päiväkodin henkilökunnan mielipiteissä oli jonkin verran eroa, kun mietittiin, kuinka paljon seksuaalikasvatus kuuluu päiväkotiin. Seksuaalikasvatukseen myös suhtauduttiin eri tavoin. Osan mielestä se kuuluu osana lapsen kasvatukseen päiväkodissa, ja osan mielestä sen merkitys ei ollut kovinkaan suuri. Osa haastateltavista antoi ymmärtää, että he haluaisivat ottaa aiheen esille ja alkaa pohtia lapsen seksuaalisen kasvun tukemisen merkitystä työyhteisön kesken. Haastatteluista jäi yleisesti sellainen tunne, että valitsemaani aiheeseen suhtauduttiin positiivisesti, vaikka ensireaktio aiheen kertomisen jälkeen olikin yllättynyt. Lähes jokainen haastateltavani antoi palautetta, että aihe on erikoinen mutta mielenkiintoinen. Luulen, että juuri aiheen erikoisuuden vuoksi se saattaa jäädä mietityttämään haastateltaviani, ja antaa heille uusia tapoja tarkastella lapsen tasapainoisen kasvun monipuolista tukemista. Lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen ei tuntunut kuitenkaan olevan täysin vieras aihe kenellekään, vaan se on tullut esiin arjessa pieninä määrinä, eikä sitä koetakaan olevan tarpeellista nostaa sen erityisemmin esille.

Lähteet

Aigner, G. & Centerwall, E. 1999. Lapset ja seksuaalisuus. Kirjayhtymä Oy. Tampere. Tammer-paino Oy.

Cacciatore, R. 2007. Huomenna pannaan pussauskoppiin. Eväitä tyttönä ja poikana kasvamisen haasteisiin syntymästä murrosikään. Porvoo. WSOY.

Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. 2000. Vauvasta Naperoiseksi -Pienten lasten seksuaaliterveydestä. Väestöliitto. Kirjapaino Tieto 1.2001.

Liinamo, A 2000. Seksuaalikasvatus Suomessa & Cacciatore, R 2000. Lasten seksuaaliterveys. Teoksessa: Kontula, O. & Lottes, I. (toim.). Seksuaaliterveys Suomessa. Tampere 2000. Tammi.

Suomela, A. 1999. Ihmeelliset ihmiset. Lapsille ja aikuisille tarinoita elämästä ja seksistä. Sexpo säätiö. Ylöjärvi. Painohäme Oy.

Ihmisoikeudet.net -internetsivut. Seksuaalioikeudet. Viitattu 8.3.2011.

<<http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=seksuaalioikeudet>>

Päihdelinkki.fi -internetsivut. Turvataidoista selvitymisen alkeita lapsille. Viitattu 7.5.2012.

<<http://www.paihdelinkki.fi/mediassa/turvataidoista-selviytymisen-alkeita-lapsille>>

Suomen virtuaaliammattikorkeakoulun internetsivut. Amk.fi. Viitattu 25.4.2012.

<https://amk.uoma.fi/AMK.fi/citizen/Citizen_SearchCourses_PreviewCourseImpl.action?search=2&request_locale=fi&courseImplementationId=55753>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Viitattu 8.3.2011

<<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246>> s. 16

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Viitattu 26.4.2012

<www.thl.fi/thl-client/pdfs/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246> s.28, 32, 39-40

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut. Kasvun kumppanit. Viitattu 7.5.2012.

<http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/ajankohtaista/koulutukset/seksuaaliterveysseminaari/turvataidot>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut. Kasvun kumppanit. Viitattu 25.4.2012.

<http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/kasvatuskumppanuus>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Stakes 2005. Viitattu 22.3.2011.

<<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>>

Väestöliiton internetsivut. Viitattu 14.3.2011.

<http://www.vaestoliitto.fi/murkun_kanssa/tietoa/seksuaalisuus_ja_seurustelu/seksuaalisuus/seksuaalikasvatus/>

Väestöliiton internetsivut. Viitattu 24.4.2012.

<http://www.vaestoliitto.fi/murkun_kanssa/tietoa/seksuaalisuus_ja_seurustelu/seksuaalisuus/mita_seksuaalisuus_on/seksuaaliterveys/>

Liitteet

Liite 1: Haastattelukysymykset

1. Onko lastentarhanopettajakoulutukseesi kuulunut seksuaaliterveysopetusta, tai tiedätkö olisiko siihen ollut mahdollisuus?
2. Miten 3-5 -vuotias lapsi ilmaisee seksuaalisuuttaan?
3. Kuuluuko mielestäsi lapsen seksuaalikasvatus ja seksuaaliterveyden tukeminen päiväkoideille ja lastentarhanopettajille?
4. Milloin mielestäsi lapsen seksuaalikasvatus tulisi aloittaa?
5. Tiedätkö, onko päiväkotinne sisällä yhteisiä sopimuksia miten käsitellä tilanteita, joissa lapsi ilmaisee seksuaalisuuttaan?
6. Otetaanko näitä tilanteita esille keskusteluissa vanhempien kanssa?
7. Onko vanhemmilta tullut pyyntöjä tai ohjeistuksia kuinka oman lapsen seksuaalikasvatusta tai -terveyttä tulisi tukea?
8. Tulisiko päiväkotien seksuaalikasvatukseen tai tapaan hoitaa seksuaaliterveyden tukemista tehdä muutoksia? Mitä?

Liite 2: World Association for Sexual Health:in (WAS) seksuaalioikeuksien julistus

SEKSUAALIOIKEUKSIEN JULISTUS

Seksuaalisuus on olennainen osa jokaisen yksilön persoonallisuutta. Sen täysi kehittyminen riippuu siitä miten inhimilliset perustarpeet tyydyttyvät. Näitä ovat halu kosketukseen, läheisyyteen, tunneilmaisuun, mielihyvään, hellyyteen ja rakkauteen. Seksuaalisuus rakentuu yksilön ja sosiaalisten rakenteiden välisessä vuorovaikutuksessa. Seksuaalisuuden täysi kehittyminen on keskeistä yksilön, ihmissuhteiden ja yhteisön hyvinvoinnille.

Seksuaalioikeudet ovat yleismaailmallisia ihmisoikeuksia, jotka perustuvat kaikille ihmisille kuuluviin vapauteen, arvokkuuteen ja tasavertaisuuteen. Koska terveys on perustava ihmisuus, tulee myös seksuaaliterveyden olla perusoikeus. Voidaksemme varmistaa sen, että yksilöt ja yhteisöt kehittävät tervettä seksuaalisuutta, pitää seuraavat seksuaalioikeudet tunnustaa, ja niitä tulee edistää, kunnioittaa ja puolustaa kaikissa yhteisöissä kaikin keinoin. Seksuaaliterveys on tulosta elinympäristöstä, joka tunnustaa, kunnioittaa ja toteuttaa seksuaalioikeuksia.

1. Oikeus seksuaaliseen vapauteen: Seksuaalinen vapaus sisältää yksilöiden mahdollisuuden ilmaista omaa seksuaalisuuttaan täydesti. Se ei kuitenkaan sisällä minkäänlaista seksuaalista väkivaltaa, hyväksikäyttöä tai seksuaalista riistoa missään elämänvaiheessa tai -tilanteessa.
2. Oikeus seksuaaliseen itsemääräämiseen, loukkaamattomuuteen ja ruumiilliseen turvallisuuteen: Tämä oikeus sisältää kyvyn tehdä itsenäisiä päätöksiä omasta seksuaalielämästä oman ja yhteisön etiikan kehityksessä. Siihen sisältyy myös oman kehon hallinta ja nautinto vapaana kidutuksesta, silpomisesta tai mistä tahansa väkivallasta.
3. Oikeus seksuaaliseen yksityisyyteen: Tähän sisältyy oikeus intiimiyttä koskeviin yksilöllisiin päätöksiin ja käyttäytymiseen, mikäli ne eivät häiritse muiden seksuaalioikeuksia.
4. Oikeus seksuaaliseen tasa-arvoon: Tämä tarkoittaa vapautta kaikesta syrjinnästä sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, iän, ihonvärin, sosiaaliluokan, uskonnon ja fyysisen tai psyykkisen vamman vuoksi.
5. Oikeus seksuaaliseen mielihyvään: Seksuaalinen mielihyvä, mukaan lukien sooloseksi, on ruumiillisen, henkisen, älyllisen ja hengellisen hyvinvoinnin lähde.
6. Oikeus seksuaalisten tunteiden ilmaisuun: Seksuaalinen ilmaisu on enemmän kuin eroottista mielihyvää tai seksuaalista toimintaa. Yksilöllä on oikeus ilmaista seksuaalisuuttaan kommunikoiden, koskettamalla, ilmaisemalla tunteita ja rakastamalla.
7. Oikeus vapaaseen seksuaaliseen liittymiseen: Tämä tarkoittaa mahdollisuutta mennä naimisiin tai olla menemättä, mahdollisuutta erota ja mahdollisuutta solmia muunlaisia vastuullisia seksuaalisia suhteita.

8. Oikeus tehdä vapaita ja vastuullisia valintoja lisääntymisestä: Tämä sisältää oikeuden päättää hankkiiko lapsia vai ei, oikeuden päättää lasten lukumäärästä ja ajoituksesta sekä täyden käyttöoikeuden syntyvyyden säätelyn menetelmiin.
9. Oikeus tieteeseen perustuvaan tietoon seksuaalisuudesta: Tämä oikeus tarkoittaa sitä, että tieto seksuaalisuudesta tulisi tuottaa riippumattoman ja eettisen tutkimuksen avulla, ja että tätä tietoa jaetaan sopivilla tavoilla yhteiskunnan kaikille tahoille.
10. Oikeus kattavaan seksuaalikasvatukseen: Tämä on elämän pituinen prosessi syntymästä halki elämänkaaren ja sen tulisi koskea kaikkia yhteisön instituutioita.
11. Oikeus seksuaaliterveyspalveluihin: Seksuaaliterveyspalveluiden tulisi olla käytettävissä kaikkien seksuaalisuuteen liittyviin huolenaiheiden, ongelmien ja toimintahäiriöiden ehkäisemiseksi ja hoitamiseksi. Seksuaalioikeudet ovat perustavaa laatua olevia ja yleismaailmallisia ihmisoikeuksia

World Association for Sexual Health (WAS), Hong Kong 26.8.1999. Suomennos Sexpo-säätiö.